

60.Yıl

Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni, bundan 60 yıl önce, 10 Aralık 1948 tarihinde kabul ve ilan etmişti. Bildirge'nin hazırlanması ve kabulü, insanlık açısından başlı başına bir kazanımdır. Bildirge, içerdiği değerlerle ve gösterdiği hedeflerle hala kutup yıldızı işlevini görmektedir. Bildirge, insan hakları savunucuları açısından manevi bir otorite sayılır. Devletler açısından da teknik olarak normatif değeri ne tür nitelemeye tabi tutulursa tutulsun, sonuç olarak hukuksal değeri yadsınamayacak bir belge olarak kabul edilmektedir. Bildirge, tüm insanların eşitliğini vurgular. Bu eşitlik, onurda ve haklarda eşitliklidir.

Bildirge, insan onurunun korunması için, adil ve kalıcı bir barış için, Bildirge'de yer alan haklara ve özgürlüklere dayalı toplumsal ve uluslararası düzenin şart olduğunu ve böyle bir sisteme sahip olmanın insan hakkı olduğunu vurgular. Barış ile insan hakları ve özgürlükleri arasında doğrudan bağlantı kurar.

Barış, haklar ve özgürlükler temelinde yükselecektir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, medeni ve siyasi haklar ile ekonomik ve sosyal hakları ortak bir metinde birleştiren 30 maddelik bir metindir. 1. maddeden 21.maddeye kadar medeni ve siyasi haklar, 22-29 maddelerde ise ekonomik ve sosyal haklar yer alır.

Evrensel Bildirgede yer alan haklar ve özgürlükler şöyledir:

1. Medeni ve siyasal haklar ve özgürlükler *

Madde 1. Onurda ve haklarda doğumla gelen özgürlük ve eşitlik

Madde 2. Ayrımcılık yasağı

Madde 3. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, Yaşam hakkının yasayla korunması

Madde 4. Kölelik yasağı, Kulluk yasağı, Kölelik ve köle ticaretinin yasaklanması

Madde 5. İşkence ve diğer kötü muamele ve ceza yasağı

Madde 6. Hukuk önünde kişi olarak tanınma hakkı

Madde 7. Ayrımcılığa karşı korunma hakkı, ukuk önünde eşitlik, Hukukun eşit korunmasından yararlanma hakkı

Madde 8. Etkin hukuksal başvuruya hak

Madde 9. Keyfi gözaltına alma yasağı, Keyfi tutuklama yasağı, Keyfi sürgün yasağı

Madde 10. Adil ve usulüne uygun yargılanma hakkı

Madde 11. Masumluk karinesi İşlendiği zaman düzenlenmiş bulunan cezadan daha ağır ceza verilmemesi, İşlendiği zaman suç olmayan bir eylem/ihtimalden sorumlu tutulmama

Madde 12. Ailenin / aile yaşamının dokunulmazlığı/korunması / saygı gösterilmesi, Haberleşmenin dokunulmazlığı/korunması/gizliliğine saygı gösterilmesi, Konutun dokunulmazlığı/korunması/saygı gösterilmesi, Özel yaşamın dokunulmazlığı/korunması/saygı gösterilmesi, Şeref ve/veya şöhretin korunması/saygı gösterilmesi

Madde 13. Seyahat özgürlüğü, Yerleşme özgürlüğü

Kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden çıkma hakkı, Kendi ülkesine dönme/girme hakkı

Madde 14. İltica etme hakkı

Madde 15. Uyruluk hakkı, Uyruluk değiştirme hakkının yadsınmazlığı kuralı, Uyruluktan keyfi olarak yoksun bırakılmama hakkı

Madde 16. Evlenme/aile

kurma hakkı, Evlenmede, evlilik süresinde ve boşanmada kadın - erkek eşitliği, Evlilikte çiftlerin tam ve serbest rızasının bulunması, Aile kurumunun korunması

Madde 17. Mülkiyet hakkı, Mülkiyet hakkından keyfi olarak yoksun bırakılmama

Madde 18. Düşünce özgürlüğü, Vicdan özgürlüğü,

Din, inanç, dini seçme / değiştirme / dile getirme / telkin etme / uygulama / yayma / yerine getirme özgürlüğü

Madde 19. İfade özgürlüğü, Bilgi ve düşünceyi araştırma, elde etme, paylaşma / yayma özgürlüğü, Görüş / kanaat özgürlüğü

Madde 20. Barışçıl toplanma özgürlüğü / hakkı, Örgütlenme özgürlüğü / hakkı, Örgüte girmeye zorlanmama hakkı

Madde 21. Kendi ülkesinin yönetimine katılma hakkı, Kamu hizmetine girmede eşitlik, Özgür, eşit ve gizli oyla yapılan seçimlere hak, Halkın istencinin yönetim yetkisinin temeli olması kuralı

2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar ve Özgürlükler

Madde 22. Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların gerçekleşmesine hak, Sosyal ve güvenlik hakkı

Madde 23. İşsizliğe karşı korunmaya hak, Adil ve veya elverişli çalışma koşullarına hak, Çalışma hakkı, İş serbestçe seçme hakkı, Eşit işte eşit ücrete hak, Adil/ve veya elverişli ücrete hak, Sendikal haklar

Madde 24. Çalışma saatlerinin makul biçimde sınırlandırılmasına hak, Dinlenme ve boş zamana hak, Tatil hakkı

Madde 25. Elverişli yaşam standartları / beslenme, barınma, giyim hakları, Evlilik içi ve evlik dışı çocuğun eşitliği, Anne ve çocuğa özel bakım ve yardım

Madde 26. Eğitim hakkı, İlk eğitim / öğretimin zorunlu olması, Teknik ve mesleki eğitimin mümkün olması, Yüksek öğrenime girmede eşitlik, Temel ve ilk eğitimin bedava olması, Anne - babanın çocuklarına verilecek eğitimin türünü seçme hakkı

Madde 27. Bilimsel ilerleme ve yararları paylaşma hakkı, Kültürel yaşama katılma hakkı, Sanattan serbestçe yararlanma hakkı, Bilimsel, edebi ya da sanatsal üretimin sonucu olan çıkarların korunması

Madde 28. Hak ve özgürlüklerin gerçekleştiği sosyal düzene hak, Hak ve özgürlüklerin gerçekleştiği uluslararası düzene hak.

Evrensel Bildirge'de yer alan haklar ve özgürlüklerin sayısı yukarıda da belirtildiği gibi, medeni ve siyasal haklar ve özgürlükler olarak 50 (bu haklara birinci kuşak haklar da denir), ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olarak ise 29 (bu haklara ikinci kuşak haklar da denir) şeklindedir. Böylece Evrensel Bildirge'de toplam olarak 79 hak ve özgürlüğe yer verildiği anlaşılmaktadır. Evrensel Bildirge'nin kabulünün üzerinden geçen 60 yıldan sonra, bugün itibarıyla,

ulusalüstü insan hakları belgelerinde medeni ve siyasal haklar ve özgürlüklerin sayısı en az 110, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla, dayanışma haklarının sayısı ise en az 72 olarak (dayanışma haklarına üçüncü kuşak haklar da denir) saptanabilmektedir. Böylece 60 yıl sonra hak ve özgürlüklerin sayısı en az 182 olmaktadır.

Bu artış-gelişme durumu, insan haklarının kaynağının hayatın kendisi olduğu gerçeği ile açıklanabilir ve insan haklarının evrimci ve dinamik karakterine işaret eder. Hayat dinamiktir ve hayat aynı zamanda çeşitli yaşama durumlarını kapsar. İnsanların çeşitli yaşama durumları, talep, şikâyet ve itirazlarla, mücadelelerle dolu süreçleri içerir. Sonuç olarak, hak arayış ve istemlerinin insan hakkı formatında karşımıza çıkışı, mücadele ve emek dolu onlarca yılı alır.

İnsan hakları evrenseldir, bütünseldir, bölünmezdir. Haklar ve özgürlükler birbiriyle irtibatlıdır. Biri diğerine tercih edilemez.

Aradan geçen 60 yıla karşın, dünyada, ne yazık ki Evrensel Bildirge'nin 28. Maddesinde yer alan haklar ve özgürlüklere dayalı bir uluslararası düzen kurulamamıştır. Bu konudaki talep meşrudur. İnsanların böyle bir uluslararası düzeni talep etme ve buna sahip olma hakları vardır. Bugün dünyamız halâ ülkeler ve halklar arasındaki eşitsizliklerin egemen olduğu bir dünyadır. Dünya halklarının eşitliği vazgeçilmez bir değerdir ve bu değer yaşam bulmalıdır. 21. yüzyılda halâ ülkeler işgal edilebilmekte, saldırı savaşları çıkarılabilmektedir. Bütün dünyada acil talep barıştır. Haklara ve özgürlüklere dayalı olarak barıştır. Bu haklar ve özgürlükler, en başta dünya kaynaklarının adil bölüşümüne ilişkindir. İnsan onurunun korunmasına ilişkindir. Bugün dünyada 980 milyon insan, günde bir (1) ABD dolarının altında bir gelir elde ediyor. Bu durumdaki insanlar, aşırı yoksullar. Bu insanlar barınma, beslenme, giyim, düzgün bir işte çalışma, sağlık ve eğitim gibi temel haklardan yoksun durumdadırlar. Yoksulluk çoğu kez insan haklarının kullanımına engeldir. Yoksulluk koşullarında bulundurulmak başlı başına bir insan hakkı ihlalidir. Bu durumdaki insanlar için devletler ve devletlerarası kurumlar yükümlülüklerini yerine getirmiyor demektir. Dünyanın daha adil ekonomik ve sosyal işlikler sistematiğine ihtiyacının bulunduğu açıktır. Bildirge'nin 28. maddesindeki uluslararası düzenin hayat bulmasının önündeki engeller olarak, her bir ülkedeki demokrasi dışı sistemlerin egemenleri ile uluslararası ekonomik, mali ve finans tekellerini ve emperyalizmi sayabiliriz. Dünya ülkeleri ve halkları aşırı kâr hırsıyla ve her tür hukuk dışı saldırılarla sömürülebilmekte; ülkeler işgal edilebilmekte, darbeler yapılabilmektedir.

Bu ve benzeri girişimlere, 2001'den itibaren "terörizmle savaş" bahanesi eşlik edebilmekte ve bu bahane, hakların ve özgürlüklerin engellenmesinin gerekçesini oluşturabilmektedir. Ancak yine de dünya halklarının dayanışması, mücadelesi ve hak bilincinin artması için insan hakları savunucularının çalışmalarının önemine ve değerine vurgu yapmalıyız. İnsanlık vicdanı çoğu kez haksızlıklara itiraz etmiştir ve bu vicdana güvenmek gerekir. Onurlu her

insanın hak ettiği özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet, barış, dayanışma gibi değerlere dayalı bir dünyayı kurmak mümkün ve olanaklıdır. İnsan hakları savunucuları olarak bu ideale bağlıyız. Mücadelemiz sürüyor. 10 Aralık İnsan Hakları Gününde, Türkiye için de sözümüz var. İHD olarak Türkiye'nin temel sorununun insan hakları ve demokrasi sorunu olduğunu düşünüyoruz. İnsan hakları ve demokrasi sorununun da en önemli halkasının Kürt sorunu olduğunu söylüyoruz. Neden böyle düşünüyor ve neden böyle söylüyoruz?

Demokrasi, Birleşmiş Milletler Dünya İnsan Hakları Konferansı Viyana Belgesi'nin 8. Maddesinde de vurgulandığı gibi, 'halkın kendi siyasal, ekonomik, sosyal, hukuksal ve kültürel sistemlerini belirlemek için, istencinin özgürce ifade edilmesine ve kendi yaşamlarının tüm yönlerine tam katılımına dayandığı' rejimin adıdır. Türkiye, pek çok ulusüstü insan hakları belgesinin tarafı olmasına karşın, belgelerde yer alan hakları ve özgürlükleri yaşama geçirememiş, sistemini demokratik hale getirememiştir. Demokrasinin çoğulculuk, açıklık ve katılımcılık ilkeleri açısından Türkiye'nin sisteminde ciddi sorunlar bulunmaktadır. Türkiye halâ 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası hazırlanmış ve o koşullarda kabul edilmiş bir anayasa ile idare edilmektedir. Demokratik ilkeler açısından bakıldığında başta anayasa olmak üzere pek çok yasanın değişmesi gerekir. Çoğulcu bir demokrasi, farklılıklara, farklı fikirlere, farklı siyasi eğilimlere, farklı kimliklere, farklı dillere, dinlere, etnisitelere ve kültürlere olanak ve özgürlük tanıyan bir sistemdir. Oysa Türkiye'nin sistemi farklılıkları dâhil eden değil, dışlayan, tekçi bir sistemdir. Siyasal partiler yasasında düşünce ve dil yasaklarını görüyoruz. Seçim yasalarında hem dil yasakları hem de temsil olanağını ortadan kaldıran yüksek barajlar bulunmaktadır. Sivil asker ilişkisi demokratik ülkeler seviyesine yükseltilememiştir. Ceza yasalarında düşünce yasakları bulunmaktadır. Hukukun üstünlüğü(hukuk devleti) açısından ciddi sorunlar var. Yargı, yargı birliği ilkesine aykırı olarak, sivil ve askeri yargı olarak yapılanmıştır. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi açısından yapısal sorunlar var. O nedenle de insan haklarının yeterli biçimde yargısal koruma altına alındığını söylemek olası değil. İletişim özgürlüğü alanında ciddi sorunlar bulunmaktadır. Türkiye sosyal adalet ilkesi açısından da ciddi sorunları olan bir ülkedir. Sınıflar, sosyal tabakalar ve bölgeler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği sürekli büyümektedir. Sosyal devlet, yurttaşına insan onuruna uygun asgari yaşam standardı garantisi sunan devlettir. Oysa Türkiye'de nüfusun %24'ü, günde 4.30 ABD dolarından daha az bir gelir elde etmektedir. Bu durum Türkiye'de yaklaşık 16 milyon aşırı yoksul bir kesimin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu kesimin elde ettiği gelir bugünkü koşullarda, ayda yaklaşık 200 liraya karşılık gelmektedir. Türkiye'de nüfusun %13'ü, başka bir ifade ile 8 milyon 500 bin insan engellidir. Engelliler sosyal dışlanma yaşamakta ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Bölgelerarasındaki gelir dağılımı adaletsizliği de dikkat çekicidir. 2007 rakamlarına göre, doğu ve güneydoğu bölgesinde kişi başına yıllık 4600 ABD doları düşerken bu durum doğu Marmara da (Kocaeli, Bursa) 15 bin dolara yakındır. Arada üç kat fark bulunmaktadır. Türkiye, barınma, beslenme, sağlık, eğitim ve adalet hizmetleri açısından da ciddi hak ihlallerinin yaşandığı bir ülkedir.

Türkiye, dini özgürlükler alanında Diyanet İşleri Başkanlığı'na anayasal bir statü tanımak suretiyle ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın özel yasası yoluyla dini devletleştirmiştir. Devletin laik olduğunu vurgulayan madde ile Diyanet İşleri Başkanlığı oluşumuna olanak veren madde çelişmektedir. Aynı zamanda din, okullarda zorunlu olarak okutulmaktadır. Yaklaşık 20 milyon Alevi yurttaş, dini ve kültürel özgürlüklerini ve inançlarını yaşama konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Cemevlerinin statüsü Dernekler Yasası bağlamında değerlendirilmektedir. Lozan'da azınlık olarak nitelenen yurttaşlarımız da halâ eğitim, dini özgürlükler ve vakıfları konularında sorunlar yaşamaktadır.

Ayrımcı muameleye tabi tutulmaktadır. İHD, başörtüsü sorununa insan hakları perspektifi ile bakmaktadır. Bu sorun da eğitim hakkı, çalışma hakkı, özel yaşama saygı ve inanç özgürlüğü değerleri ile değerlendirilip çözümü yoluna gidilmemiştir. Vicdani red, İHD tarafından da bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Ancak zorunlu askerlik uygulaması bu hakkın kullanımında yurttaşlara zorluklar yaşatmakta, yargı mekanizmaları işletilmekte ve insanlar hapishanelere gönderilmektedir. Farklı cinsel tercih ve yönelimleri nedeniyle insanlar, hem ayrımcılığa uğramakta, hem de şiddet uygulamalarına maruz kalmaktadır. Kadınlar, siyasette ve toplumsal görevlerde ayrımcılığa uğramakta; aile içi şiddete, töre ve namus cinayetlerine maruz kalabilmektedirler. Nüfusun %50'ni oluşturan kadınlar, parlamentoda temsil açısından son derece yetersiz temsil olanağına sahipler. 2007 seçimlerine göre parlamentoda 50 kadın milletvekili var ve bu, toplam milletvekillerinin %9'una karşılık gelmektedir. Ayrıca yerel yönetimlerde temsil açısından daha da kötü bir durum vardır. Toplam 3225 belediye başkanından yalnızca 18'i kadındır. Oran olarak bu %0.56'ya karşılık gelmektedir. Kadınlara, ulusalüstü insan hakları belgelerinde öngörüldüğü gibi (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Cedaw, 1981, RG 14.10.1985), pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.

Türkiye, düşüncelerini açıkladığı için insanların yargılandığı, tutuklandığı bir ülke olmaktan kurtulmalıdır. Türkiye, güvenlik kuvvetlerinin insanlara işkence yaptığı, karakolda, sokakta, hapishanede işkence ile insanların öldürüldüğü bir ülke olmaktan kurtulmalıdır. Türkiye, "dur ihtarına uymadı(!?)" diye insanların yargısız infaz edildiği bir ülke olmaktan çıkarılmalıdır. Bu mümkündür. Cezasızlık politikasına son vererek bu sorun aşılabilir. Yargı ve yürütme

organları, yurttaşlara işkence yapan, keyfi ve yasa dışı olarak silah kullanarak insanları öldüren memurlara tolerans göstermemelidir. Faili meçhul cinayetler aydınlatılmalıdır. Devlet içine yerleşmiş çetelerden, hukuksal süreçler işletilerek hesap sorulmalıdır. Gladio türü örgütlenmeler açığa çıkarılmalıdır.

Türkiye'nin insan hakları ve demokrasi genel sorununun en önemli halkası olan Kürt sorunu, "terör sorunu" olarak nitelendirilmiş ve bu sorunun ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, hukuksal boyutları ihmal edilmiştir. Bu sorun ile Türkiye'nin demokrasi sorunu arasındaki bağ koparılmak istenmiştir. Oysa bu sorunu, insan hakları ve özgürlükleri temel alınarak çözmek mümkündür. Başka türlü bir çözüm de mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla, daha

fazla kan, gözyaşı, tank, top, tüfekte değil; daha fazla köy boşaltarak ve yakarak yıkarak değil; daha fazla gözaltında kaybederek ve faili meçhul cinayetlerle değil; bilimle, kültürle, akılla ve insan hakları değerleri temel alınarak çözülebilecek bir sorunla karşı karşıyadır Türkiye. Bu sorun hem devlet organları için hem de Türkiye toplumu açısından, barışçıl ve demokratik tarzda çözüme kavuşturulmalıdır. Türklerin ve Kürtlerin,- Anadolu coğrafyasında binlerce yıldır yaşayan başka dilden, dinden, kültürden, etnisiteden topluluklar gibi-, kardeşçe, bundan sonra da bir arada yaşamaları için, şiddeti, ayrımcılığı reddeden bir dil ile konuya yaklaşılmalıdır. Biz, onbinlerce insanın yaşamına mal olan bu çatışma ve savaş ortamından çıkışın mümkün olduğunu düşünüyor, görüyor ve barış için çalışıyoruz.

Kürt sorunu, yalnızca insan hakları değerlerine dayalı olarak çözülebilir. Başka hiçbir yolla değil. O nedenle, bütün Türkiye'de demokrasi istiyoruz. Devletin demokratik bir devlet olma özelliğine kavuşmasını istiyoruz. O nedenle bir defada ve bütünüyle yeni, demokratik bir anayasa ile hakların ve özgürlüklerin anayasal güvencelere kavuşturulmasını istiyoruz. Bütün Türkiye'de hukukun üstünlüğünü istiyoruz. Herkese adalet istiyoruz. Herkesin diline, dinine, inancına, kültürüne saygı istiyoruz. Çoğulcu demokrasi istiyoruz. Anayasal yurttaşlık istiyoruz.

Evrensel Bildirgenin 60. Yılında bir defadaha haykırıyoruz:

Yaşasın insan hakları ve özgürlükleri...
Yaşasın demokrasi...

İNSAN HAKLARI BÜLTENİ - Özel Sayı 2008

Yaygın Süreli Yayın (Aylık) - Özel Ek- Türkçe • Tunalı Hilmi Caddesi No:104/4 Kavaklıdere ANKARA • <http://www.ihd.org.tr>
E-posta: posta@ihd.org.tr • İnsan Hakları Derneği Adına Yayın Sahibi: Hüsnü Öndül • Yazı İşleri Müdürü: Nusret Doğruak
3000 adet basılmıştır. ÜCRETSİZDİR